

de les grans obres de l'escultor vigatà Pau Costa, que fins al 20 de juliol del 36 va ocupar el gran absis del temple parroquial de Palafrugell. Venturosament es conserven fotografies d'aquest retaule, de conjunt i de detalls, i a partir d'aquí l'autora n'ha pogut fer l'estudi aprofundit. Especialista en l'obra de Pau Costa en particular, Aurora Pérez ens fa fixar en aspectes de l'estructura, l'ornamentació i la composició del retaule, tant els específics com aquells que presenten similituds o diferències amb altres grans retaules majors obrats també per Pau Costa, per exemple els de Cassà de la Selva i de Sant Feliu de Torelló, igualment perduts, o els de Cadaqués i d'Arenys de Mar, que no van ser incendiats.

Malgrat la dificultat de l'anàlisi iconogràfica del retaule, que ha de limitar a les fotografies existents, l'autora s'esplaija comparant imatges, baixos relleus o àngels que omplien els diferents cossos. Així, ens fa adonar de les diferències entre la imatge de sant Martí del retaule de Cassà de la Selva amb la del mateix sant al de Palafrugell; o com era més reeixida l'escena de l'Oració a l'Hort del retaule de Palafrugell que la també esculpida en el d'Arenys; o com els àngels adoradors eren semblants als del retaule de la Concepció de la catedral de Girona, i tots

seguien models dels pintors italians Reni i Maratta. I remarca especialment la força dels sis grans «atlants» nus que ornaven el sòcol del retaule, inspirats en escultures de Miquel Àngel i dotats de la tensió física del grup del Laocoont.

La grandiositat, la perfecció, la magnificència d'aquest retaule eren l'admiració de tots els palafrugellencs. En paraules de Pla: «Quan el sol moribund entrava pel rosetó de l'església de Palafrugell i tocava d'una manera progressivament esmoreïda les formes daurades i polsoses de l'altar, es produïa una fascinació delicadíssima, una espècie d'espiritualització de la realitat, que tots els que hem nascut en aquest poble hem portat a la memòria tota la vida» (citat a la p. 47).

El llibre també descriu breument el que queda de les altres capelles del temple i, a partir d'una fotografia amb pocs detalls i de testimonis orals, tempteja la descripció de dos retaules que figuraven en la capella de Sant Pere—Renaixement tardà o un primer barroc— i en la de la Divina Pastora.

A continuació trobem un breu capítol sobre els dos orgues també fets cendres el 1936, i un altre—escrit per l'actual rector de Palafrugell, Martíà Brugada— sobre les peces d'art que conté actualment el temple: orfebreria, imat-

ges, i el mural recentment col·locat en una capella orientada a llevant. Si bé l'inici del retaule major data del 1710, l'obra de fàbrica del temple es remunta al 1588. Al volum s'expliquen els successius passos constructius fins a arribar a la façana barroca i al campanar inacabat.

Els capítols corresponents a les altres esglésies estudiades segueixen un esquema semblant. I l'autora dedica una pàgina a les esglésies de Sant Pere de Calella i de Santa Rosa de Llafranc, construïdes durant la segona meitat del segle XIX, per remarcar-ne els murals de Sant Pere (1958) i de Santa Rosa (1945), que decoren els respectius absis.

El gran nombre de fotografies que il·lustren cada capítol, en blanc i negre les d'obres perdudes i en colors les d'existents, fan molt àgil i llegidor el llibre. És una aportació d'alt interès no només per als estudiosos de l'art, especialment el barroc català, sinó per a tots els vilatans de les parròquies estudiades interessats a conèixer el patrimoni religiós del poble. Potser—i aquí formulo un desig— arribarà un dia en què cada municipi podrà presumir d'un estudi del seu art religiós, existent i desaparegut, tan aprofundit com el que des d'ara té Palafrugell.

Pere Joan Sureda

El treball forçat dels vençuts

CLARA, Josep.

Esclaus i peons de la Nueva España. Els batallons de treballadors a Catalunya (1939-1942)

Quaderns del Cercle, núm. 23.
Cercle d'Estudis Històrics i Socials.
Girona, 2007. 203 pàgines.

Un dels aspectes més desconeguts de la política repressiva del franquisme és la utilització del treball forçat de soldats en obres públiques de reconstrucció. Es tracta d'un univers de dolor i d'injustícia, integrat tant pels batallons de treballadors, formats per soldats republicans fets presoners que, sense cap judici, van estar molts mesos treballant a pic i pala en condicions molt penoses, com pels batallons disciplinaris de soldats treballadors, on feien la mili, també a pic i pala, els joves en edat militar que eren considerats desafectes al règim. Va ser una situació que va durar de 1939 a 1942 i que va afectar, a Catalunya, entre 25.000 i 28.000 persones. Cal no confondre aquesta realitat amb la redempció de penes pel treball, ja que en aquest cas no hi havia condemna ni, per tant, redempció de pena, sinó un càstig polític basat en criteris arbitraris, no expressats en cap codi penal.

A *Esclaus i peons de la Nueva España*, el professor Josep Clara ens ofereix, com a resultat d'una meritòria recerca arxivística

- MARQUES, Josep M.; SUREDA i JUBANY, Marc; SOLÀ i COLOMER, Xavier: *Església, societat i poder a Girona, segles XVI-XX*. Girona: Ajuntament de Girona, 2007. 232 p.
- MARTÍ i MONTERDE, Antoni: *Poética del café: Un espacio de la modernidad literaria europea*. Barcelona: Anagrama, 2007. 496 p.
- MARTÍ LLAMBRICH, Carolina; FRAGUELL SANSBELLO, Rosa Maria: *La Costa Brava*. Girona: Diputació de Girona, 2007. 90 p.
- Mont, *imatges de muntanya i natura: 10 anys del Montbarbat*. Lloret de Mar: Centre Excursionista de Lloret de Mar, 2007. 252 p.
- MORÉ AGUIRRE, David: *Fars i senyals marítims*. Girona: Diputació de Girona, 2007. 90 p.
- PADROSA i GORGOT, Inés; PADERN i PUNSI, Joan: *Peralada: Guia de patrimoni local*. Girona: Diputació de Girona, 2007. 90 p.
- PITXOT, Antoni; PUIG CASTELLANO, Jordi; AGUER TEIXIDOR, Montse; SEVILLANO CAMPALANS, Joan Manuel [coord.]; PLANAS BADIA, Imma [coord.]: *El Teatre-Museu Dalí de Figueres en imatges. Sant Lluís: Triangles Postals*, 2007. 48 p.
- PLA, Xavier: *Simenon i la connexió catalana*. València: 3i4, 2007. 271 p.
- PORTA, Albert; COMBALIA i DEXEUS, Victòria [col.]: *EVRV, oficina de fluxos*. Girona: Ajuntament de Girona, 2007. 67 p.
- PUJOL CANOVAS, Ferran [dir.]; MARSÀ VILÀ, Isabel [tr.]: *Ancestres dels Mars del Sud*. Girona: Fundació Caixa de Girona, 2007. 144 p.
- PUJOL TARRÉS, Frederic: *Salms responsorials dels diumenges i festes, any A*. Banyoles: Edicions Gràfiques de Girona SLU, 2007. 176 p.
- ROCA, Maria Mercè: *El llop Pepito al racó de pensar*. Barcelona: Barcanova, 2007. 32 p.
- SALA i CANADELL, Ramon; MOLI, Domènec; TARRADAS IGLE-

i documental, una primera introducció a aquesta realitat a Catalunya. Després de rastrejar la presència d'aquests batallons en les diverses comarques catalanes, explica les seves duríssimes condicions de vida i de treball, així com les obres que van realitzar arreu de Catalunya: fortificacions, sobretot al Pirineu, reconstrucció de ponts, de vies fèrries, del túnel de Viella, de casernes i esglésies, i obres diverses al servei de les diputacions i els ajuntaments. Esmentem, com a exemple significatiu, la intervenció d'aquests treballadors forçats en les excavacions d'Empúries, dirigides aleshores per un alferes provisional de filiació falangista anomenat Martín Almagro.

El professor Clara analitza també l'impacte que va produir en la població civil la presència d'aquests batallons, que va anar des d'incomoditats i problemes fins a mostres de solidaritat veïnal. Tal com l'autor posa de manifest, no s'ha de menystenir la realitat d'una explotació econòmica més que evident —els soldats treballadors cobraven 2 pessetes al dia, de les quals 1,50 es destinaven a manutenció, és a dir, que només rebien 50 cèntims diaris, quan el salari normal de la construcció a l'època era d'unes 10 pessetes—, però, per sobre de tot, el que es va buscar va ser el desarmament ideològic de

tota una generació, el trencament definitiu dels vençuts. La conclusió final és demolidora: «Oblidats entre els oblidats de la repressió franquista, la majoria dels presoners i soldats que van sofrir aquesta fórmula refinada d'opressió, que no matava però deixava seqüeles, ja no és entre nosaltres a hores d'ara. La reparació de la injustícia no arribà a temps per apaivagar el dany moral». Benvingut sigui aquest llibre, absolutament recomanable, per aportar llum i coneixement sobre aquest episodi tan fosc i negatiu de la nostra història recent.

Jordi Galofré

Noves músiques per a un nou segle

Girona XXI.
CD núm. 1.
Columna Música, 2007.

Girona XXI neix amb l'objectiu de difondre i redescobrir les obres de compositors catalans i, més concretament, d'aquells autors que desenvolupen la seva carrera musical a la ciutat de Girona. La discogràfica Columna Música ens presenta el primer disc d'una col·lecció que recollirà els fruits d'aquest projecte, integrat per compositors i intèrprets catalans de gran projecció, amb el

reconegut director Manel Valdivieso al capdavant.

Aquest primer CD inclou obres de compositors amb una trajectòria consolidada, representants d'una generació d'autors amb personalitat pròpia més enllà d'encotillaments estètics. De les tres obres incloses en el disc, una està escrita per a quartet de corda i la resta són composicions per a instrument solista i orquestra de corda. Un àpat suggestiu, que amaga darrere d'uns títols genèrics i més aviat neutres (*Concert, Divertimento*) tres obres sorprenents que ens remetent al passat en la forma però ens llancen al futur en la recerca de noves sonoritats.

Com a aperitiu, Albert Llanas i Rich (1957) ens presenta el *Concert per a guitarra i cordes*, obra estrenada el 1988, que al llarg dels seus tres moviments —«Memòria», «Rerefons» i «Tocatta»— ens transporta per diferents concepcions del temps, amb passatges de tensió i moviment creixent, sempre conduïts per la guitarra, contrastats amb moments estàtics d'una placidesa gairebé mística. El guitarrista solista és Joan Carles Martínez Prat (1959), autor del *Concert per a clave i cordes* que tanca el disc. Cal destacar el clavecí com a element del conjunt de cordes, amb un protagonisme important.

Entre els dos concerts, construïts a la manera del